

Wydział Neofilologii UAM

al. Niepodległości 4, 61-874 Poznań

Ocena rozprawy habilitacyjnej

dr Elżbiety Łukasiewicz

Linguistic Evidentiality and Epistemic Justification of Beliefs

oraz pozostałego dorobku naukowego, a także działalności organizacyjnej i dydaktycznej

Sylwetka naukowa Habilitantki

Doktor Elżbieta Łukasiewicz w 2006 roku obroniła na Wydziale Neofilologii UAM rozprawę doktorską: *A critical approach to the notion of language system: the relevance of General System Theory to descriptive and applied linguistics*. Promotorem był prof. dr hab. Stanisław Puppel.

Dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora obejmuje jedną monografię, dwie współredakcje naukowych tomów wieloautorskich, dwa artykuły indeksowane w Clarivate Analytics Arts & Humanities Citation Index oraz Clarivate Analytics Current Contents/Arts & Humanities (Web of Science), 10 artykułów indeksowanych w *European Reference Index for the Humanities and Social Sciences* (ERIH Plus), pięć tekstów opublikowanych w tomach zbiorowych i jeden artykuł w czasopiśmie nieuwzględnionym na listach MNiSW. Szkoda, że Habilitantka nie publikowała w czasopismach o większym zasięgu międzynarodowym. Przyczyniłoby się to do większego zakresu oddziaływania wymienionych prac. W Google Scholar udało mi się zlokalizować 4 cytowania Habilitantki (-pomijając autocytowania-). Niemniej jednak, na podkreślenie zasługuje to, że w przedstawionym wykazie publikacji zdecydowana większość artykułów jest opublikowana w czołowych czasopismach polskich (-w tym dwa teksty w Biuletynie Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, które to czasopismo uzyskało na ostatniej liście MNiSW aż 70 punktów-). Wspomniane dwie publikacje nie dotyczą problematyki wskazanej przez Habilitantkę jako główne osiągnięcie badawcze. Stanowią one jednak świadectwo silnej obecności Habilitantki na polu językoznawstwa, co jest szczególnie istotne w świetle rozpatrywanego wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dyscyplinie językoznawstwo.

Habilitantka w ocenianym okresie wygłosiła jeden referat na jednej konferencji. Przedstawiła tam do dyskusji tekst zawierający uwagi o epistemologicznych konsekwencjach obecnej w wybranych językach naturalnych kategorii ewidencjalności. Tym samym poddana została pod dyskusję problematyka rozwinięta później w przedstawionej jako główne osiągnięcie naukowe książce Habilitantki. Należy zaznaczyć, że forum dyskusyjne stanowili uczestnicy zjazdu filozoficznego, a nie językoznawczego.

Niewielki stopień obiegu dyskusyjnego prac Habilitantki jest niewątpliwie wadą jej przewodu habilitacyjnego.

W świetle powyższych uwag warto jeszcze rozważyć kwestię zaklasyfikowania dziedzinowego dorobku habilitantki. Nie ulega wątpliwości, że jest to dorobek interdyscyplinarny, obejmujący przede wszystkim filozofię i językoznawstwo. Chciałbym podkreślić, co szerzej uzasadnię poniżej, że prace o charakterze filozoficznym Habilitantki zawsze dotyczą istotnych również dla językoznawstwa problemów i założeń. Tym samym możliwe jest zaliczenia dorobku Habilitantki (-w tym zwłaszcza głównego osiągnięcia badawczego-) do dyscypliny językoznawstwo.

Ocena działalności organizacyjnej i dydaktycznej

Na uwagę zasługuje organizacyjna i dydaktyczna działalność Habilitantki. Dr Elżbieta Łukasiewicz brała udział w organizacji czterech konferencji międzynarodowych o profilu filozoficznym (-w tym dwóch o profilu częściowo teologicznym-) i dwóch krajowych doktoranckich o profilu psycholingwistycznym. Prowadziła zawsze wysoko oceniane przez studentów zajęcia z gramatyki opisowej języka angielskiego, fonologii i morfologii, psycholingwistyki, akwizycji języka oraz praktycznej nauki języka angielskiego. Wypromowała 34 licencjatów i 9 magistrów.

Podkreślić trzeba też aktywność Habilitantki w zakresie podnoszenia kwalifikacji dydaktycznych na kierunku „filologia” w UKW. Chciałbym wskazać na częste łączenie przez Habilitantkę działalności naukowej z popularyzatorską. Była niejednokrotnie animatorem i uczestnikiem takich wydarzeń, jak Bydgoski Festiwal Nauki, Akademia Dzieci i innych popularyzujących naukę przedsięwzięć.

Należy więc ten aspekt działalności Habilitantki ocenić pozytywnie.

Ocena pozostałej działalności naukowej

Główne obszary zainteresowań naukowych dr Elżbiety Łukasiewicz to, jak sama Habilitantka wskazuje, językoznawstwo, filozofia i psychologia kognitywna. Z tego zakresu opublikowała po doktoracie 17 oryginalnych prac naukowych (-jeden we współautorstwie i dodatkowo jeden, osiemnasty, będący tłumaczeniem angielskim polskiej wersji pierwotnej-) w czasopiśmie naukowych i tomach zbiorowych, co daje wynik - po 2 oryginalne teksty na rok pracy. Reszta to dwa tomy współredagowane. Była współorganizatorką czterech konferencji międzynarodowych i dwóch krajowych.

Artykuły Habilitantki zostały przez nią w autoreferacie pogrupowane w cztery bloki tematyczne. Pomimo publikowania głównie w czasopiśmie i tomach zbiorowych o profilu filozoficznym, wyraźna obecność wątków językoznawczych jest bezdyskusyjna. Pierwsze cztery artykuły wymienione w autoreferacie dotyczą problematyki poruszonej w książce Habilitantki. Dwa z nich zostały w rozprawie habilitacyjnej bezpośrednio wykorzystane. Kolejne trzy artykuły wiążą się z problematyką językoznawstwa antropologicznego, które zostało przez Autorkę użyte jako rezerwar środków interpretacyjnych wobec filozoficznych zagadnień teorii percepcji. Dalsze cztery pozycje dotyczą problemów percepcji mowy, a w ostatnich siedmiu pracach Habilitantka koncentruje się na zagadnieniach językoznawstwa ogólnego związanych zwłaszcza z ontologią języka.

Habilitantka jest członkinią PTFs, PTF i PTJ. Ponadto zasiada w Komitecie Redakcyjnym czasopisma *Filo-Sofija*.

Aktywność publikacyjną Habilitantki oceniam pozytywnie.

Ocena głównego osiągnięcia badawczego Habilitantki

Przedstawiona jako główne osiągnięcie książka Habilitantki *Linguistic Evidentiality and Epistemic Justification of Beliefs* stanowi przyczynek do realizacji programu, którego celem jest wzmocnienie argumentacyjne wybranych filozoficznych stanowisk przez rezultaty badań lingwistów. Pociąga to oczywiście osłabienie stanowisk konkurencyjnych. W przypadku ocenianej książki ustalenia językoznawców dotyczące kategorii ewidencjalności miałyby stanowić wzmocnienie argumentacji na rzecz epistemologii cnót, a osłabienie pozycji fundamentalistycznych w epistemologii.

Podobny program realizował np. N. Chomsky budując argumentację za racjonalizmem genetycznym w opozycji do empiryzmu genetycznego poprzez przywołanie badań nad akwizycją języka, gdzie niezbędnym jej warunkiem miały być wrodzone uniwersalia językowe. Jednak w przypadku tej argumentacji mieliśmy do czynienia z rozbudowaną teorią, której filiacje filozoficzne były aż nadto widoczne.

Natomiast w przedstawionych w pierwszej części pracy Habilitantki badaniach nad ewidencjalnością zaawansowanie teoretyczne nie wykracza poza procedurę klasyfikacji, gdzie możemy oczekiwać co najwyżej twierdzeń orzekających jej adekwatność i rozłączność.

Niemniej jednak, należy zgodzić się z Habilitantką, że prowadzenie badań filozoficznych bez uwzględnienia stosownych wyników pracy w zakresie nauk empirycznych (-w tym przypadku lingwistyki-) jest ryzykowne.

Moim zdaniem, lepszy horyzont poznawczy w kwestii filiacji filozoficznych można by uzyskać próbując surowe dane lingwistyki empirycznej z obserwacji i klasyfikacji zjawisk ewidencjalności obudować teorią z zakresu np. w antropologii lingwistycznej bądź socjolingwistyki. Podzielam pogląd Chomsky'ego, że najpierw trzeba wyjaśniać, a dopiero potem filozofować.

Przejaskrawiając problem, nieco niesprawiedliwie wobec badań Habilitantki można odnotować, że samo stwierdzenie obecności w jakichś językach zgramatyzowanej klasyfikacji przedmiotów na okrągłe i podłużne stanowi niewielki przyczynek do wykorzystania tego faktu w dyskusji ontologicznej. Natomiast w aspekcie badań nad językowym obrazem świata wskazane powyżej okoliczności byłyby bardzo istotne. Tak samo referowane przez Habilitantkę empiryczne badania nad ewidencjalnością mają być może istotne znaczenie dla etnometodologii, której badacze koncentrują się na zjawiskach lokalnych, tak jak badacze językowego obrazu świata. Filozoficzne problemy mają zwykle szerszy zasięg.

Chciałbym w tym miejscu wyróżnić rozważania przeprowadzone przez Autorkę nad rozszerzonym rozumieniem ewidencjalności w aspekcie obecności tego zjawiska (-czy raczej odpowiednich strategii ewidencjalnych-) w języku polskim. Można to uznać za przyczynek do uniwersalizacji językowego fenomenu ewidencjalności, co niewątpliwie przybliży wykorzystanie jego opisu i ewentualnego wyjaśnienia w argumentacji filozoficznej.

Autorka w swojej książce sięga do źródeł historycznych, ale także do najnowszej literatury przedmiotu, w tym nie tylko do pozycji zwartych, ale także śledzonych na bieżąco artykułów w istotnych dla dziedziny czasopiśmie. Rzadko spotykamy tutaj najbardziej prestiżowe czasopisma lingwistyczne, ale warto zaznaczyć, że problematyka ewidencjalności była przedmiotem uwagi w specjalnym numerze *Journal of Pragmatics* 33/2001, co Autorka odnotowuje.

Praca przedłożona przez Habilitantkę jako główne osiągnięcie naukowe składa się z dwóch wyraźnie oddzielonych części. Pierwsza, omawiająca zjawisko ewidencjalności, to rozdziały 1 i 2, w których znajdujemy głównie przegląd literatury przedmiotu i 3 najciekawszy, poświęcony omówieniu ewidencjalności rozszerzonej na przykładzie języka polskiego. Część druga pracy zawiera erudycyjny przegląd najnowszych propozycji przedstawionych w literaturze głównie anglo-amerykańskiej, a dotyczących teorii z zakresu epistemologii normatywnej. Habilitantka tutaj właśnie podjęła próbę wzbogacenia argumentacji filozoficznej o wybrane ustalenia przedstawione w pierwszej części pracy. Główny wkład własny Autorki polega na próbie pokazania, że narzędzie kultury jakim jest język naturalny wymusza odpowiednie ujęcie uzasadnienia przekonań w epistemologii normatywnej. Autorka pokazuje możliwy wpływ epistemologii naturalnej na epistemologię normatywną. Relacja łącząca językoznawstwo i filozofię ma być symetryczna. Autorka liczy na to, że uściślenia terminologiczne epistemologii normatywnej pozwolą prowadzić badania empiryczno-językoznawcze z odpowiednią precyzją i w sposób regulowany przez ściśle procedury stosowane w epistemologii.

Nie podzielam optymizmu Autorki co do możliwości zastosowania argumentacji z uwzględnieniem językoznawczych badań nad ewidencjalnością w dziedzinie epistemologii normatywnej. Językoznawstwo empiryczne, skąd pochodzi gros referowanych przez Habilitantkę wyników badań nad ewidencjalnością, jest dalekie, moim zdaniem, od wyrafinowanych sporów o źródła i prawomocność naszej wiedzy, które toczą współcześni filozofowie. Myślę, że wartość argumentacji filozoficznej, tak jak wartość teorii naukowej, powinna być mierzona odległością od zdroworozsądkowych systemów przekonań, nawet odpowiednio skodyfikowanych i usystematyzowanych. Wiem jednak, że Habilitantka reprezentuje inny paradygmat myśli filozoficznej, czemu dała wyraz niejednokrotnie w swoich artykułach. I w świetle tego paradygmatu spoglądam z życzliwością na przedstawioną mi do oceny pracę. Doceniam także olbrzymi wkład pracy Habilitantki, który zaowocował imponującym objętościowo dziełem. Jestem pewien, że Autorka kierowała się wartościami wyróżnionymi przez preferowaną w swojej książce epistemologię cnót.

Wniosek końcowy

Ogromny wkład pracy dr Elżbiety Łukasiewicz, dokonanie syntezy i własne przemyślenia na temat zjawiska ewidencjalności, a także krytyczne przedstawienie współczesnych sporów w epistemologii normatywnej z uwzględnieniem ich relacji do osiągnięć lingwistyki badającej ewidencjalność czyni, w mojej ocenie, osiągnięcie badawcze Autorki wystarczająco oryginalnym i bogatym aby przedstawić wniosek o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie językoznawstwo.

Władysław Zabrocki